

Citation:

U.Ph. Boissevain, Levensbericht H. van Gelder, in:
Jaarboek, 1921-1922, Amsterdam, pp. 45-60

OVER DEN WETENSCHAPPELIJKEN ARBEID

VAN

HENDRIK VAN GELDER.

Men heeft mij verzocht van het wetenschappelijk werk van ons overleden medelid Hendrik van Gelder een overzicht te geven, beteekenis en waarde van dat werk te schetsen. Ik heb dat verzoek niet afgeslagen, maar de taak alleen daarom aangevaard, omdat ik meende dat het den naasten ambtgenoot van den overledene in onze Akademie — immers hij was belast met het onderwijs in de Oude Geschiedenis aan de Leidsche Universiteit gelijk ik aan de Amsterdamsche — niet vrij mocht staan zich daaraan te onttrekken.

Wat mij anders weerhouden zou hebben is dit: ik ben er sterk van overtuigd dat wie den persoon niet kent, ook zijn werk niet ten volle kent, en er niet volkomen zuiver over zal kunnen oordeelen. Het werk, ook van den man van wetenschap, is op de juiste waarde te schatten slechts door hem die achter dat werk ook den werker ziet. Ik heb van Gelder alleen op onze Akademiëvergaderingen gesproken; zijn huis, zijn studeerkamer heb ik niet betreden, geen brieven met hem gewisseld. De enkele data uit zijn leven, die aan de bespreking van zijn werk dienen vooraf te gaan, heb ik niet uit mijne herinnering kunnen putten; zij zijn mij van elders geworden.

Van Gelder werd geboren op den eersten Kerstdag van het jaar 1860 te Wormerveer. De van Gelder's zijn een oud Zaaansch geslacht. Zijn vader was graanhandelaar, zijne moeder, eene Boekenoogen, de dochter van een doopsgezind predikant. Hij bezocht 4 jaren de Hoogere Burgerschool te Zaandam, daarna het Amsterdamsch Gymnasium, waar nog Kappeyne rector

was en onder zijne leeraren ook van Leeuwen en Hofdijk werden geteld. Als student in de klassieke letteren ingeschreven aan de Universiteit van Amsterdam in September 1880 volgde hij de lessen van Naber, Pierson, Spruyt, van Valeton bovenal, wiens onderwijs en invloed beslissend werd voor de richting, die hij zijne studiën zou geven. De woorden, door hem bij de herdenking van Valeton's 25-jarig professoraat geuit, toonen hoe hij dezen leermeester als geleerde, als docent en als mensch heeft gewaardeerd.

Na zijn promotie, den 17^{den} Januari 1888, deed hij een studiereis van ruim 4 maanden naar Italië, werd daarop leeraar in de klassieke talen aan het gymnasium eerst te Breda, vervolgens sinds 1892 te Leiden. Vier jaren later, 3 October 1896, vestigde hij zich te Utrecht als privatdocent in de Oude Geschiedenis, en werd er in 1902 tot lector, in 1906 tot buitengewoon hoogleeraar in hetzelfde vak benoemd. Onze Akademie nam hem in haar midden op in 1913.

Het extra-ordinariaat te Utrecht verwisselde hij voor het gewoon Hoogleeraarschap te Leiden, na het aftreden van ons kortelings overleden medelid Holwerda (1915).

Aan een lang gekoesterden wensch voldoende ging hij in het vroege voorjaar van 1921 naar Griekenland, keerde den 3^{den} Juni vandaar terug, maar stierf, terstond na zijn terugkeer ziek geworden, den 27sten Augustus 1921.

Ziet daar in korten omtrek het uiterlijk van dit leven; het leven van een geleerde, eenvoudig en kalm.

Reeds zijn proefschrift, *Galatarum res in Graecia et Asia gestae usque ad medium secundum saeculum ante Christum*, een boekdeel van bijna 300 pagina's, is zeer verdienstelijk. Het beschrijft kritisch de geschiedenis van de uit Gallië in de vierde eeuw uitzwermende Keltische stammen, die, boven de Alpen gebleven, in de derde eeuw op het schiereiland van den Balkan lange jaren roovend en plunderend zijn rondgetrokken, en ten slotte in Europa het kortstondig rijk van Tyllis, in Azië het Galatische Rijk hebben gesticht.

Het is in vlot en correct Latijn geschreven — als van Gelder in later jaren een paar malen aanmerking maakt op het Latijn van sommige dissertaties had hij daartoe het recht — en wordt nog steeds geciteerd en geraadpleegd. Dit is te opmerkelijker omdat een tiental jaren later een ten deele hetzelfde onderwerp behandelend proefschrift van den Zwitser Stähelin verschenen is, die steunend op zijn voorganger, gebruik makende van hetgeen in die tien jaren nieuw was gevonden en daarenboven het epigrafisch en archaeologisch materiaal, dat van Gelder, zooals hij zelf in zijn recensie van Stähelin ruitelijk erkende, te weinig had gekend, volledig beheerschend, van Gelder's werk, mocht men meenen, overbodig had gemaakt. Dat dit niet het geval was, mag wellicht ook hieraan worden toegeschreven dat de stof, in de beide proefschriften behandeld, slechts gedeeltelijk gelijk was, maar is zeer zeker vooral bewijzend voor de waarde van van Gelder's eersteling. Het zijn zijn onbevangen, persoonlijke kijk op de dingen, zijn over het geheel gezond-kritische, slechts hier en daar tot hyper-kritiek neigende zin, en zijn zeer eigenaardige, soms ook ietwat zonderlinge uitingen, die ook in zijn later werk wel opvallen, waardoor deze dissertatie haar waarde zoolang heeft behouden.

Van de toegevoegde stellingen zijn er twee, die van het zoeven genoemde opvallende in sommige van de door hem voorgestane meeningen een denkbeeld geven. Of is het niet bevreedend als hij in de voorlaatste het Fransch van het Gymnasium geheel wil uitsluiten en slechts één moderne taal, hetzij Duitsch of Engelsch toelaten, en in zijne laatste niet slechts studie van, maar examen in het Nederlandsch voor de klassieke litteratoren verplichtend wil stellen?

Van van Gelder's leermeester Valeton is terecht gezegd dat hij meer analytisch dan synthetisch van aanleg was. Van den leerling geldt, meen ik, het omgekeerde, althans wat zijn neiging en voorkeur aangaat; maar hij heeft gewerkt zoowel in de eene als in de andere richting. Zijn voornaamste geschriften zijn èn analytisch-kritisch: de dissertatie, de *Geschiede der*

alten Rhodier, een met den gouden eerepenning bekroond antwoord op een prijsvraag van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap, uitgekomen in 1900, de bewerking der Rhodische inscripties opgenomen in Collitz en Bechtel's *Sammlung der griechischen Dialektinschriften* (1899), over *Rhodische kruikstempels en hun belang voor onze kennis van den Rhodischen handel* en *Iets over Grieksche eigennamen*, beiden, zooals gij u herinneren zult, voordrachten in onze Akademie, gehouden in 1914 en 1921; en synthetisch: ik bedoel natuurlijk zijn onvoltooid gebleven *Algemeene Geschiedenis*, waarvan het 4de en laatste deel de geschiedenis van het Westen tot het beginnend verval der Pauselijke macht heeft gebracht, en zijn *Leerboek der Oude Geschiedenis* voor Gymnasia. Ook zijn drie inaugureele oraties: *De studie der Oude Geschiedenis aan onze Nederlandsche Hoogeschoolen*, een zoogenaamd openbare les van 1896, *De ondeelbaarheid der Geschiedenis* van 1906 en *Classieke Archaeologie en Oude Geschiedenis* van 1915 kunnen met eenigen goeden wil tot de tweede rubriek gebracht worden of, althans de derde, tusschen beide in worden gerangschikt.

Onder de eerstgenoemde geschriften moet ongetwijfeld het reeds in 1897 voltooide lijvige werk over de Rhodiërs in de oudheid op de voornaamste plaats gesteld worden. Het telt, wanneer men een reeks inscripties, voor de geschiedenis van Rhodus van belang, en een lijst van alle Rhodiërs, die in het boek voorkomen, buiten beschouwing laat, 431 bladzijden, kompres gedrukt, waarvan topographie en mythologische en politieke geschiedenis nog geen tweevijfde gedeelte beslaan en de rest gewijd is aan Staat en Recht, Goden en Cultus, Kunst en Kunstenaars, Litteratuur en Wetenschap, Handel, Industrie en Zeden.

Het is een met minutieuze nauwkeurigheid en kritischen zin bewerkt repertorium van alles wat op het Rhodus der oudheid betrekking heeft. Meer dan een repertorium heeft van Gelder niet willen geven. „Eine durchlaufende rhodische Geschichte lässt sich noch immer nicht schreiben”. Zoo begint zijn *Vorwort*. Wat voor de politieke geschiedenis nog eenigszins

en voor het tijdvak door Polybius behandeld, tevens dat van den grootsten bloei van het eiland, zelfs vrij behoorlijk te doen mogelijk is, is niet mogelijk voor de „innere Geschichte”. Een beeld van de wording en ontwikkeling van Staat en Maatschappij van de republiek, die, als Venetië in later eeuwen, eenmaal een zoo eminente plaats heeft ingenomen in het oostelijk bekken van de Middellandsche Zee, — kan vooralsnog niet gegeven worden. Slechts de bouwstoffen daartoe systematisch te verzamelen en te schiften, op hun waarde of onwaarde te onderzoeken: dat is het wat hij zich ten doel stelde. Dat doel heeft hij ten volle bereikt. De *Geschichte der alten Rhodier* overtreft in volledigheid alle vroegere monographieën door van Gelder in zijn voorrede genoemd en zal, tenzij nieuwe vondsten van den omvang en van de beteekenis van Blinkenberg's zoogenaamde kroniek van Lindos zich mochten vermenigvuldigen, nog lang het standaardwerk blijven, waaruit zoowel hij, die zich tot eenig onderdeel der Rhodische geschiedenis bepaalt, als wie het geheel zal willen omvatten, zal mogen putten met volkomen vertrouwen. Volledigheid en nauwkeurigheid beiden zijn voorbeeldig.

In zijn *Geschichte der alten Rhodier* wees van Gelder er reeds op dat voor onze kennis van uitbreiding, bloei en beteekenis van den handel van Rhodus — en niet van Rhodus alleen — veel te leeren is uit de stempels op de hier en daar in grooten getale gevonden handvatten van grof vaatwerk, grootendeels van Rhodischen maar ook van Knidischen en van Thasischen oorsprong. In een doorwrochte studie over dit onderwerp deelde hij ons in de vergadering van 12 October 1914 het resultaat van zijn uiterst minutieuze en zeer schrander en oordeelkundig geleide nasporingen mede. Blijkens dit onderzoek valt de hoogste bloei van dezen export van Rhodisch vaatwerk in de jaren van $\pm 225-150$ v. Chr., dat is in de 2de helft van de periode van de grootste macht van Rhodus, die immers van $\pm 300-150$ mag worden gesteld. Zijn afzetgebied vond het vooral in het westelijk bekken van de Mittel-

landsche Zee, op Sicilië, in Italië, te Carthago; in de oostelijke helft concentreert het zich in de meer nabij Rhodus gelegen landen. In eigenlijk Hellas en in het gebied van den Pontus Euxinus wordt de Rhodische uitvoer door dien van Knidus en Thasos overvleugeld.

Van Gelder acht het terecht zeer waarschijnlijk dat de richting waarin de handel in kruiken zich heeft bewogen, ook die van andere Rhodische uitvoerartikelen zal geweest zijn, maar had er, naar het mij voorkomt, in deze studie wel, zij het slechts ter loops, aan mogen herinneren, dat deze uitvoer van de producten van zijn inheemsche pottbakkerskunst slechts voor een betrekkelijk gering deel kan hebben medegewerkt tot den rijkdom van Rhodus, dien het vooral aan zijn transitohandel en vrachtvaart heeft te danken gehad.

Aan deze studie is de uitgave toegevoegd van de tot nog toe niet gepubliceerde handvatstempels van het Leidsch Museum en eene epikrisis van verschillende oudere verzamelingen, waarin door van Gelder meer dan honderd nieuwe lezingen worden voorgesteld.

Bij van Gelder was, terwijl hij zijne geschiedenis van Rhodus bewerkte, het plan opgekomen een corpus der inscripties van dit eiland uit te geven. Hij had het materiaal grootendeels bijeen en was met de voorbereiding der uitgave een goed eind gevorderd, toen het eerste deel van de *Inscriptiones Graecae insularum Maris Aegaei* verscheen, waarin de opschriften van Rhodus Chalce en Carpathus, bewerkt door Hiller von Gärtringen. Het was voor hem een moedig gedragen maar zeer groote teleurstelling, waarvan alleen niet geheel zonder grond gezegd kan worden dat hij haar wel had kunnen voorzien. Immers was het bekend dat de Berlijnsche Akademie een hernieuwing en aanvulling van het oude corpus der Grieksche inscripties van Boeckh op het touw had gezet.

Daar hij zelf de stof reeds grootendeels bewerkt had kon hij op het werk van Hiller von Gärtringen verbeteringen en aanvullingen geven. Hij deed dit in een aantal stukken in de

Mnemosyne op zulk een bescheiden en Hiller's werk waardeerende wijze dat er een hartelijke vriendschap tusschen de beide viri Rhodii door ontstaan is. Geregeld zenden zij elkander hunne opuscula toe. Op een van Hiller's overdrukjes vind ik de dedicatie 'Ρόδιος 'Ροδίῳ χεῖρεν.

Heeft van Gelder van de uitgave van zijn corpus der Rhodische inscripties moeten afzien, een groote voldoening smaakte hij toen hem gevraagd werd voor de *Sammlung der griechischen Dialektinschriften* den fascikel der Rhodische in Dorisch dialect geschreven inscripties te bewerken. Zoo werd ten slotte toch een deel van zijn wenschen vervuld. Deze uitgave sluit zich op waardige wijze aan bij die der overige medewerkers van Bechtel en Collitz.

Van zijn onverzwakte belangstelling voor het eiland, dat nu eenmaal zijn liefde had gewekt, getuigen verder verschillende stukken in de Mnemosyne meest gepubliceerd, waarin hij zijn kritisch oog laat gaan over nieuwe op Rhodus gevonden of elders te voorschijn gekomen, op Rhodus betrekking hebbende, inscripties.

Deze epigrafische studiën noopten hem zich bij voortduring bezig te houden met de eigennamen, die vooral in ledenlijsten, fasti enz. veelvuldig voorkomen en herhaaldelijk slechts onvolledig bewaard zijn gebleven of verkeerd gelezen en derhalve verbetering of aanvulling dringend vereischen. Inderdaad zijn verreweg de meeste van van Gelder's emendaties verbeteringen van eigennamen.

Dit bracht hem er als van zelf toe de Grieksche eigennamen in het algemeen nader te bezien.

In 1901 gaf hij in den *Feestbundel-Boot* een viertal evidente verbeteringen van eigennamen in de *βιβλιοθήκη ιστορική* van Diodorus, deze intusschen ten deele op grond van historische overwegingen, maar in 1908 behandelde hij in een stuk in het *Sertum Nabericum* eenige Grieksche eigennamen van onomatologisch standpunt, en gij herinnert u hoe hij kort geleden in de Januari-vergadering van 1921 ons mededeelde wat zijn in

den loop der jaren tot niet minder dan ongeveer tienduizend namen aangezwollen materiaal hem ten opzichte van de naamgeving bij de Grieken had geleerd. Zijn resultaten gaven een geenszins onbelangrijken kijk op enkele kanten in de mentaliteit van Oud-Hellas.

Ik merkte reeds op dat, naar het mij toescheen, van Gelder's voorliefde meer naar synthese dan naar analyse uitging, trots het vele uitmuntende, uiterst conscientieus behandelde detailwerk, dat wij bespraken.

Zijn *Algemeene Geschiedenis*, het voornaamste werk van zijn lateren tijd, bewijst het. Het eerste deel kwam uit in 1903; het moet reeds sedert ongeveer 1900 zijn voorbereid geweest, is vermoedelijk begonnen kort na de uitgave van het werk over Rhodus, dat slechts de bouwstoffen voor een geschiedenis gaf, geen geschiedenis zelf wilde zijn. Een ander bewijs vind ik in een passage van zijn voordracht bij de opening van zijn lessen als privatdocent, die mij zeer merkwaardig is voorgekomen (p. 15). Hij spreekt daar over het onderwijs in de geschiedenis. Hij wil dat bij dit onderwijs, ook op de Hoogeschool, de leerlingen zich zuiver receptief houden. Aan de universiteit „behooren [wel] vaste, afzonderlijke uren voor de behandeling van oude geschiedenis uitgetrokken te worden”, 't geen hij voor het gymnasium, althans in de hogere klassen van twijfelachtig nut acht. „Doch de leerwijze zij gansch dezelfde” als op het gymnasium. „De leermeester vertelle, pakke uit”. De leerstof zal dieper moeten zijn, maar „alles beruste wederom bijna uitsluitend op het vertellen, op wat de leerlingen in zich opnemen terwijl zij college houden”. „Zoo blijft de vrije tijd thuis beschikbaar voor de tekstkritiek en de grammatica”, voor van Gelder alpha en omega van de klassieke studiën. Voor zelfstandige beoefening van de historische wetenschap is de student aan de Hoogeschool niet geschikt. Ik ga niet in op de meerdere of mindere juistheid van deze denkbeelden — ik voor mij deel ze allerminst —, maar dit, dunkt mij, blijkt er uit, dat van meet

af in zijne sympathieën geschiedschrijving het van geschiedvorsching gewonnen had.

Zoo moet het hem een vreugde zijn geweest toen hij door de firma Wolters werd aangezocht een Algemeene Geschiedenis te schrijven. Hoewel op het gebied der Oude Geschiedenis het eigen veld zijner studiën lag heeft hij blijkbaar reeds vroeg zijn oog gericht gehouden op het geheel der wereldgeschiedenis, waarvan hij immers de ondeelbaarheid heeft betoogd in zijn tweede Utrechtsche rede, die overigens in hoofdzaak meer een pleidooi is voor de waarde van de geschiedenis der oudheid. Het zou een werk zijn bestemd voor den zoogenaamden beschaafden leek, een populair boek „voor uitgebreider kring”. Van Gelder zal zich niet verheeld hebben welk een reuzetaak hij zich daarmede op de schouders zou laden. Maar hij was toen in de kracht van zijn leven en liet zich niet afschrikken door de vrees dat wat velen te vergeefs beproefd hadden ook hem zou kunnen mislukken. Wat een Schlosser, een Gervinus, een v. Weiss, een Weber in vroeger dagen hadden tot stand gebracht, een Lindner juist bezig was te volbrengen, was het vermetel dit ook voor zich zelf te hopen?

Van Gelder's geschiedwerk is een torso gebleven. Zou hij, indien de dood niet zoo ontijdig tusschen beiden gekomen ware, zijn taak hebben kunnen voltooien? Ik betwijfel het. Het eerste deel verscheen in 1903, het tweede in 1906, het derde in 1911, het vierde in 1919. De tusschenpoozen worden steeds grooter; hoe kan het anders als de stof steeds omvangrijker wordt. In het laatste deel is hij gekomen tot het beginnend verval der pauselijke macht, maar slechts voor de geschiedenis van het Westen. Minstens zes en waarschijnlijk meer deelen zou de steeds breeder, steeds ingewikkelder wordende geschiedenis der late Middeleeuwen en van den Nieuwen en Nieuwsten tijd hebben geëischt. En de tusschenpoozen tusschen het verschijnen der opeenvolgende deelen zouden zeker niet geringer geworden zijn, hoe verder hij zich van zijn eigenlijk terrein, dat der oude geschiedenis, verwijderde, hoe meer tijd hij zou

hebben noodig gehad om zich in de al sterker aangroeiende litteratuur over zijn onderwerp in te werken. Ook wanneer hij tot in hoogen ouderdom aan zijn werk had mogen voortgaan, het geheel ten einde te brengen zou hem wel niet vergund zijn geweest, zelfs niet, wanneer hij er zich geheel aan had kunnen geven.

De vier kloeke deelen, die vóór ons liggen, geven in bewonderenswaardige volledigheid een overzicht van het wereldgebeuren tot in de 14de eeuw. De politieke geschiedenis gaat in dit tijdperk voorop, de economische geschiedenis voor zoover het mogelijk is daarvan een schets te geven en de cultuurgeschiedenis volgen. De eenig mogelijke indeeling der breede stof, naar het mij voorkomt, en de eenig mogelijke volgorde.

Voor zoover ik tot eigen oordeel in staat ben, meen ik te mogen zeggen dat hij in de telkens door hem bewerkte stof geheel thuis is. Voor wat de geschiedenis der oudheid betreft heeft hij zich de resultaten van het wetenschappelijk onderzoek van de laatste helft der 19de eeuw volkomen eigen gemaakt, die trouwens vóór hem reeds neergelegd waren in de werken van Maspéro en Eduard Meyer, Busolt en Beloch, Mommsen, Niese, Pais, Meltzer e.a., aan wie ze ook grootendeels te danken zijn. Van de middeleeuwsche geschiedenis getuigen bevoegde beoordeelaars hetzelfde.

Natuurlijk is een wereldgeschiedenis voor een groot deel tweedehandswerk. Wie zulk een werk onderneemt weet te voren dat hij in hoofdzaak slechts kan herhalen wat reeds gezegd is, bovenal dat van diepgaande eigen studie van zij het slechts enkele perioden geen sprake mag zijn.

Daarmede is echter zulk samenvattend werk allerminst veroordeeld, indien het niet louter compilatie is, maar, als dat van van Gelder, eigen oordeel toont en eigen opvatting, eigen uitbeelding ook.

De bijzondere kwaliteiten van den geest, die den historicus kenmerken, zijn ook voor dit werk noodig. Men moet den grooten samenhang der dingen kunnen overzien; den invloed

van den enkeling zoo goed als den invloed van de massa weten te onderkennen in den loop der gebeurtenissen; het verstaan geestelijke stroomingen zoowel als economische factoren te waardeeren; naast staatkundig ook psychologisch inzicht bezitten.

Ik zou niet durven beweren dat van Gelder al deze eigenschappen in bijzondere mate heeft gehad; wèl, dat hij ze voor zijn doel in voldoende mate heeft bezeten, en daarenboven de gave, onmisbaar voor wie een dergelijk werk onderneemt, om het feitelijke aan de beste wetenschappelijke werken te ontleenen, en het even onmisbare inzicht om haast intuïtief op te merken, waar men ze niet meer volgen mag, waar althans narekenen gewenscht is.

Er bestaat echter bij mij, en bij velen, een bezwaar tegen v. Gelder's *Algemeene Geschiedenis*, dat niet den inhoud maar den vorm raakt. „Mijn allereerste zorg is . . . geweest,” verzekert hij in de voorrede van het eerste deel, „om het boek leesbaar en begrijpelijk te maken; ordening der stof, stijl, inkleeding, alles is aan dezen eisch dienstbaar gemaakt”; en in zijn woord ter geleiding van het derde deel zegt hij nog eens dat hij volgens den opzet van het boek het geschiedbeeld „helder en eenvoudig” heeft willen schetsen. Helder en eenvoudig is zijn schrijftrant en ongetwijfeld is dat een deugd, die hoog moet gewaardeerd worden. Maar hij is ook herhaaldelijk te „familiaar”, zooals een zijner beoordeelaars zich uitdrukte, te triviaal zou, meen ik, moeten gezegd worden. De strenge Muze der Historie veracht alle onnutte opsiering en ijdel vertoon, maar zij eischt waardigheid. Het vaak voorkomende „dito”, (b.v.: „Hij benoemde . . . in 293 Galerius tot hulpkeizer en kroonprins voor het Oosten, Constantius Chlorus tot dito van het Westen”), behoort tot den stijl van catalogi van meubilaire en andere goederen. En hoe vele malen stoot men zich niet in een zin als deze: „Perzië beleefde veel plezier van den Koningsvrede. Het bezat thans de officiële erkenning, dat het in hoogster instantie de touwtjes in Griekenland in handen hield; en voor zijn binnenlandsche

verwickelingen — veldtochten waren nog altijd de nachtmerrie van het Perzische rijk — wist het ten minste nu, dat afvallige satrapen en provinciën niet langer door die drommelsche Grieksche huurlingen zouden worden gesteund, die maar steeds onoverwinnelijk bleken.”

Dit is te meer te bejammeren omdat hem schrijftalent volstrekt niet heeft ontbroken, getuige menige bladzijde van zijne wat den vorm betreft ongetwijfeld met meer zorg bewerkte inaugureele redevoeringen, al valt hij ook in deze wel uit den toon, en zijn ook zij niet vrij van germanismen.

Intusschen, hoe ook het publiek, voor 't welk dit boek bestemd is, dit euvel moge gevoeld hebben, het heeft niettemin reden te over om van Gelder dankbaar te zijn. In de laatste vijftig jaren was in ons land geen poging gewaagd van het wereldgebeuren van den oudsten tijd af tot op het heden toe een volledige schets zelfstandig samen te stellen. Wat in die richting in de eerste helft der negentiende eeuw beproefd werd — ik denk aan de werken van G. Dornseiffen en W. A. Engelen en aan de het minst bekende maar verreweg belangrijkste en voor dien tijd inderdaad zeer verdienstelijke, overigens ook een torso gebleven *Algemeene Geschiedenis* van M. S. Polak — was reeds bij het uitkomen ten deele en sedert geheel verouderd. Van leerboeken voor de lagere en middelbare scholen spreek ik niet. Van Gelder heeft het aangedurfd en zijn werk is, voor zoover het hem gegeven werd het te voltooien, intrinsiek goed. Hoezeer torso gebleven is het een monument van zijn veelomvattende kennis op elk gebied der historie en van zijn onvermoeibare werkkraft.

Een bijzondere verdienste van deze *Algemeene Geschiedenis* acht ik hierin gelegen dat er aan de *Cultuurgeschiedenis* niet maar een plaats, maar zoo ruim een plaats in is toegekend. Hij had zich zelfs voorgenomen het geheele vijfde deel aan de *cultuurgeschiedenis* der middeleeuwen te wijden. Dat is een uitvloeisel mede van van Gelder's liefde voor de klassieke archaeologie, die hij in het laatst van zijn leven, te Leiden,

naast de Oude Geschiedenis heeft gedoceerd, een liefde waarvan hij een klaar getuigenis aflegde in zijn inaugureele rede van 1915.

Van Gelder's onderwijs is door zijn leerlingen zeer gewaardeerd. Een hunner, die meent daarbij de tolk te kunnen zijn van schier allen, roemt „zijn bijzondere gave als akademisch docent.” Hij herdenkt dankbaar hoe door zijne lessen hun gezichtskring werd verruimd en liefde bij hen gewekt voor de studie der oudheid in den ruimsten zin. Hij prijst „zijn streng methodische behandeling der stof” en niet minder — het is een der onder hem gepromoveerden die hier spreekt — de welwillendheid en hulpvaardigheid waarmede hij den promovendus ter zijde stond zonder zijn zelfstandigheid te na te komen.

Wanneer wij ten slotte van Gelder's levenswerk nog eens overzien, dan komt het mij voor dat niet zijn samenvattend geschiedwerk van de meeste beteekenis zal zijn te achten, hoezeer wij ons kunnen verheugen dat een boek als zijn Algemeene geschiedenis in ons land verscheen, en in wijden kring een naar den stand der huidige wetenschap juist en overzienlijk beeld van het wereldgebeuren voor oogen stelde. Dat het in het Hollandsch geschreven en voor een Hollandsch publiek bestemd werd, maakt ook dat het in het buitenland nauwelijks bekend is. Maar voor de beoefenaars van de geschiedenis der oudheid, zoowel binnen onze grenzen als daar buiten, zullen van Gelder's even zorgvuldige als scherpzinnige onderzoekingen op dat gebied van blijvende waarde zijn. Wie in latere jaren arbeiden zal op het terrein door hem bewerkt zal met dankbaarheid den man herdenken, wiens uitmuntend werk hij op elke voetbreed van dat terrein tegenkomt.

U. PH. BOISSEVAIN.

LIJST VAN GESCHRIFTEN

VAN

H. VAN GELDER.

Galatarum res in Graecia et Asia gestae usque ad medium secundum saeculum ante Christum. — Amstelaedami, apud J. H. de Bussy. 1888. 296 p. (Dissertatie).

Ad inscriptiones quasdam Rhodias observationes. *Mnemosyne* N.S. 23 (1895), p. 80—107.

Ad corpus inscriptionum Rhodiarum. *Mnemosyne* N.S. 24 (1896), p. 72—98; 179—198; 248—261.

De Studie der Oude Geschiedenis aan onze Nederlandsche Hoogeschoolen. Voordracht gehouden den 3^{den} October 1896, ter opening van de lessen in Oude Geschiedenis. Leiden, A. W., Sythoff. 1896 [niet in den handel]. 21 p.

De staatsrechtelijke grondslagen van het rijk der Ptolemaeën. *Handelingen van het eerste Nederlandsche Philologen-congres.* Leiden, A. W. Sythoff. 1898, p. 196—213.

Die Rhodischen Inschriften [Rhodos] in Sammlung der griechischen Dialekt-inschriften, herausgegeben von Dr. H. Collitz und Dr. F. Bechtel III, I, 5 [*die Inschriften der Dorischen Gebiete ausser Lakonien, Thera, Melos, Kreta, Sicilien*]. Göttingen, Vandenhoeck und Ruprecht, 1899, p. 411—686.

Geschichte der alten Rhodier. Preisgekrönt und herausgegeben vom Utrechter Provinzial-Verein für Künste und Wissenschaften. Haag, Martinus Nijhoff. 1900. 521 p.

Ad titulos quosdam Rhodios nuper repletos. *Mnemosyne* N.S. 28 (1900), p. 396—403.

Ad Diodorum. Feestbundel Prof. Boot. Leiden, E. J. Brill. 1901, p. 85—88.

Ad titulos Acraephienses. Mnemosyne N.S. 29 (1901), p. 281—303.

Ad titulos Graecos aliquot, qui in Museo Leidensi asservantur. Album gratulatorium in honorem Henrici van Herwerden, Traiecti ad Rhenum, Kemink et fil. 1902, p. 65—71.

Algemeene Geschiedenis I (tot den dood van Pericles). Groningen, J. B. Wolters. 1903. 505 p.

Prof. Dr. I. M. J. Valeton. Propria cures XV, n. 13. Amsterdam, J. Clausen. 1904, p. 137—139.

De dispositie van H. Schiller's Weltgeschichte. Handelingen van het vierde Nederlandsche Philologencongres. Leiden, A. W. Sythoff. 1904, p. 165—181.

Algemeene Geschiedenis II (tot de verbreiding van het Christendom). Groningen, J. B. Wolters. 1906. 532 p.

De ondeelbaarheid der Geschiedenis. Rede als buitengewoon Hoogleraar aan de Rijksuniversiteit te Utrecht den 6^{den} October uitgesproken. Groningen, J. B. Wolters. 1906. 31 p.

Leerboek der Oude Geschiedenis voor de hogere klassen der Gymnasia. Groningen, J. B. Wolters. 1907. 264 p.; (5de druk 1921).

Ad nomina propria Graeca. Sertum Nabericum. Lugduni Batavorum, E. J. Brill. 1908, p. 107—113.

Het edict van Milaan. Rede gehouden op de Algemeene vergadering van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen. Utrecht, J. van Boekhoven. 1909, p. 7—37.

Algemeene Geschiedenis III (tot het overwicht van het Westen op het Oosten). Groningen, J. B. Wolters' U. M., 1912. 489 p.

Ad titulos quosdam Rhodios nuper repertos. Mnemosyne N.S. 41 (1913), p. 8—14.

Over Rhodische Kruikstempels en hun belang voor onze kennis van den Rhodischen handel. (Verlagen en Mededeelingen

der Koninklijke Akademie van Wetenschappen, Afd. Letterkunde, 5^e reeks, I. Amsterdam, Johannes Müller. 1915, p. 186—253).

Classieke Archaeologie en Oude Geschiedenis. Rede uitgesproken bij de aanvaarding van het Hoogleeraarsambt aan de Rijksuniversiteit te Leiden den 29sten September 1915. Groningen, J. B. Wolters. 1915, 40 p.

Algemeene Geschiedenis IV. (Geschiedenis van het Westen tot het beginnend verval der Pauselijke macht). Groningen, den Haag, J. B. Wolters' U. M. 1919. 494 p.

Iets over de Grieksche eigennamen. Mededeelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen, Afd. Letterkunde, deel 53, Serie A, n°. 4. Amsterdam, Johannes Müller. 1921. 43 p.